

Süryanicenin Tarihsel Önemi ve Durumu

Tarihin eski dillerinden biri olan Süryanice, İbranice ve Arapçayla kardeş dil olarak biliniyorsa da, bu dilleri derinden etkilemiştir. Sami aile grubuna giren Süryanice, eski Aramice dilinin geliştirilmiş bir devamıdır. Bir zamanlar, Ortadoğu'nun genelinde yaygın olarak kullanılan bir dildi. Ayrıca Türklerin tarih boyunca kullandığı onsekiz çeşit abece ve yazı dizgesinden birisi de Süryani alfabesi olduğu bilinmektedir ¹.

İsa Mesih'in konuştuğu dil olması nedeniyle, Hristiyanlık alemi içinde saygın bir yere sahiptir. Estrangelî, Doğu ve Batı olarak bilinen üç benzer karakteri (yazı şekli) vardır. Bir yazı şeklini okuyan, diğerlerini de rahatlıkla okuyabilmektedir. Her dilde gözüken lehçe farklılığı Süryanice'de de var: Doğu ve Batı olarak, iki lehçeye ayrılır. Halk arasında Doğu şivesi, geçeneysel olarak daha çok **"Keldanice veya Asurice"** ismiyle bilinirken, Batı şivesi ise salt **"Süryanice"** adlandırılmaktadır. Telaffuz farkı (a ve o sesi) gözardı edilirse, Süryanicenin bu iki lehçesi arasında belirgin bir fark yoktur.

Süryanice dili, yazı ve edebiyat dilinden ayrı, bir de halkın konuştuğu bir şiveye/dialektiğe sahiptir. Bölgesel ve yerel özellikler arz etse de, bu konuşma şivesi/dialektiği de kendi bünyesi içinde iki telaffuza/ağıza ayrılmaktadır. Irak, İran ve Türkiye'nin Şırnak (ve eskiden Hakkari) yöresinde konuşulan halk dili "Aşuri veyahut Suret"; Mardin yöresinde (Turabdin'de) konuşulan halk dili ise, "Turoyo veyahut Surayt" adlandırılmaktadır.

Günümüzde, Süryani Ortodoks Kilisesi, Süryani Katolik Kilisesi, Maruni Kilisesi günlük dualarda ve liturjik ayinlerde -yerel dille birlikte- Süryanicenin batı lehçesini; Doğu Havarisel Asur Kilisesi, Keldani Kilisesi, Süryanicenin doğu lehçesini kullanmaktadır. Melkit Kilisesi (ortodoks ve katolik) ise, 7. yüzyıldan sonra Süryaniceyle olan organik bağını tamamıyla kopararak Arapçaya yönelmiştir.

Görüldüğü gibi, Süryanice, antik Bethnahrin (Mezopotamya)'de gelişen organik kültürün taşıyıcısı ve mirasçısıdır. Medeniyetin gelişiminde rol oynamış kadim bir dildir. Doğu'nun bağrından türemiş dünyanın eski dillerinden biridir. Antakya Süryani Kilisesi'in doğusuyla gelişen, Dicle ve Fırat'ın uzun tarihidir. Sosyal arka planda başka faktörler olsa da, Süryanice'nin akidevi kavramları, kavramsal derinliği ve entellektüel etkinliği olmasaydı, Bethnahrin'de kilise ve ritüeller bu denli gelişemezdi.

Dolayısıyla, Süryanice, Doğu-Batı düşüncesine sunduğu önemli katkılarla Hristiyanlığın yayılmasına, düşüncenin, felsefenin gelişmesine, Yunan uygarlığının Arap dünyasına ve Avrupa'ya ulaşmasında öncü rol oynamış bir dildir.

Antikitenin İslam dünyasına aktarılmasında Süryanicenin ve aromasının katkısı büyüktür. Süryanicenin açılımcı karakteri; tarihte bölgenin sosyo-kültürel yaşamına özellikle Arapça diline ve İslam felsefesine önemli entelektüel katkılar sunmuştur.

Hristiyanlık teolojisinde güçlü kavramlara sahip olan Süryanice, Hristiyanlığın bir dili olarak nitelendirilebilir. Bu dille yazılan eserlerin ana referans kaynağı, büyük ölçüde Rabbin Kelamı'na, ahlaki donanımlara dönüktür. **“İnsan, hak ve hakikate doğrulukla, yaratılanlara da ahlakla davrandığında insan olur”** gerçeğini önceden kavrayan Süryani yazarlar/düşünürler, pozitif bilimlerde zengin bir miras bırakarak, ruhsal farkındalıkla, sosyal düşüncenin gelişimine hizmet etmişlerdir.

Bir dile, bir kültüre organik bütünlüğünü sağlayan şey kelimelerin/kavramların anlam-değer dünyasıdır. O dünyada aşınma ve anlam kaybı başlamışsa, yok olma kaçınılmazdır. Aşınma ve anlam kaybı hastalık gibidir. Kelimelere ait kavramsal kişiliğin ölmesine neden olur. Bu da toplumsal ilişkileri olumsuz etkiler.

Anlamsal kişilik kavramların ve kelimelerin içeriğine, dolayısıyla ruhuna vurgu yapar. Hem anlamını, hem değerini açıklar. Bu içerik, bu anlam, bu değer, insanların eylemlerini, motivasyonlarını belirleyen çok önemli işlevlere sahiptir. Kavramların anlamsal kişiliği, düşünce kalıplarını geliştirir, mevcut anlamları büyütür. Hatta yeni anlamlar katar. Bu da, insanların anlamlandırma yetisine, değerlendirme sistemine olumlu etki yapar. Anlamlandırma yetisinin zaafa uğraması, bir insanın, dolayısıyla bir dilin başına gelebilecek en büyük musibettir. Bu musibet, aşağılık kompleksini tetikler, bunalıma sokar, birbirine düşürür, imhaya sürükler. Dildeki kavramsal gelişim, o dilin hayatiyetine, o dili kullanan insanların sosyo-kültürel şekillenmesine, siyasal varlığına, anlaşılmalara güç katar.

Bir dilin ölmesi, o dili konuşan halkın, o dille yaratılan mirasın yok olması demektir. Çünkü dil, sadece insanlar arasında anlaşma aracı değildir. Bu dildeki bilginin, bilgeliğin geleceğe aktarılmasını sağlayan, geçmiş ile gelecek arasındaki ilişkiyi geliştiren bir araçtır.

Bütün diller ve kültürler, insanlığın sırlarını anlatır. Ancak söylendiği üzere, aslına ve özüne dönmeyen yok olmaya mahkumdur. Hiçbir toplum kendisine ait olmayan, kendi öz kültüründen çıkmayan bir düşünce tarzıyla uzun süre yaşayamaz. Her toplum kendi öz kültüründen yola çıkan ama evrensel olanla ilişkili bir düşünce geliştirebildiğinde sosyal entegrasyon ve düşünsel gelişim anlam bulacaktır.

Bu düşünce tarzı, kendi hakimiyetini tesis etmeye, diğerlerini yok etmeye değil, aksine sosyal adalete, barışa, hakkaniyete, karşılıklı dönüşüme, var etmeye hizmet eden bir temas biçimi şeklinde gelişmelidir. Çünkü kainattaki her şey hayatın anlamını anlamaya ve geliştirmeye destekçi olduğu müddetçe faydalıdır.

Süryanicenin durumu, Süryanilerin mevcut yapısıyla yakınlık arz etmektedir. Maduniyet, mağduriyet ve savrulmalar, Süryaniceyi ve kavramsal gelişimini olumsuz etkilemiştir. Aslında Süryanicenin şimdiki durumu, eski dönemlerin, tarihsel olayların farklı derecelerdeki devamıdır.

Tarihte oynadığı bütün olumlu rollere karşın, Süryanice günümüzde buruk bir dildir. Kilisede, literatürde varlığını devam ettiriyorsa da, ruhsal derinlik taşıyan sosyo-kültürel kavramları küllenmiş, anlam/değer içerikleri erozyona uğramıştır.

Günümüzde, yol şartları değişince, yolculuk şartları da değişmiştir. Bu da Süryanice'yi sarsmaktadır. Yeni karşılaşmalar, yeni temaslar, yenilikler, farklı tehlikeler, farklı algılama biçimleri vuku bulmuştur. Akidevi, felsefi, siyasal, ruhsal-kültürel Süryanice kavramlarının – sosyolojik bir bakışla- düşünce şeklinde hayatıyet kazanması, yutulmalara, ezber bozmalara karşı direnç oluşturacaktır. Kadim bir ruhun yok olmaması, eliminasyona uğramaması açısından bu elzemdir. Değişim arayışlarının krizlerle iç içe girdiği bir süreçte, bu, çok önemli bir çaba olacaktır..

Süryani geleneğinde **“üretken insan, hamile kadına benzetilir. Yaşarsa, yalnız kendine yaşamaz. Ölürsa, yalnız kendisi ölmez”** anlayışı vardır. Sosyal uyum ve barış, insani yeteneklerin ve özgünlüğün ortaya çıkmasına, hayatın hizmetine sunulmasına bağlıdır. Bütün yetenekler (kakro, mavhabtho) Allah'tandır. İlahi antlaşmadır. Emanettir. Hayatı zenginleştirme güdüsüyle hizmet etmezlerse, antlaşma fesh edilir. Yetenek geri alınır.

Dolayısıyla, Süryanice kadim bir ruhtur, kadim bir kültürdür. Bu ruhun sönmemesi için farklı yaklaşımlar ve farklı çabalar gerekmektedir. Temel amaç, kurumakta olan bir ağaca su vermek olmalıdır. Esas olan kadim olan bu ruhu ve bu kültürü yaşatmak, evrensel olanla buluşturmadır.

Çünkü entelektüel sermaye elektriğe benzer, görülmez, aydınlatır ve yol gösterir. Bilgi ve bilgeliğin kazandığı yeni boyutlarda, entelektüel sermaye dünyayı, kapısız ve duvarsız bir pazara dönüştürmüştür.

Tarihi süreç içinde Mardin'in geçmişinde hep var olan, insanlığa ve Hıristiyanlığa büyük katkılar sunan Süryanice'nin korunması, geliştirilmesi, sadece bu dili sevenlerin ve bilenlerin sorumluluğu değildir. Hıristiyanlığa, insanlığa, evrensel kültüre karşı sorumluluk taşıyan herkesin duyarlı olması gereken bir konudur.

Onun için Süryanice gibi kadim bir ruhu yaşatmaya çalışmak, bu uğurda çaba gösterenlerin cesaretlerini beslemek, gelecek kuşaklar adına önemli ve anlamlı bir katkı olacaktır.

Söylenildiği üzere, 'farkındalık öksüz bilginin annesi'dir. Literatürde, mevcut olan fakat henüz fark edilmemiş bilgiye öksüz bilgi denmektedir. Herhangi bir bilgiyi fark edip kullanmaya başladığımız anda o bilgi artık bizim için öksüz bilgi olmaktan çıkar. Bu yüzden asıl mesele bilmek değil fark etmektir. Çünkü insan bildiğinin farkında değilse, o bilginin hiçbir faydası yoktur.

Malfono Yusuf Beğtaş

ⁱ - Dr. Nidai Sulhi Atmaca, Bütün Dünya Dergisi, Haziran 2000, Sayı: 200006, s. 32, Türk Dilinin Dünü, Bugünü, Yarını adlı makale.